

DEMOKRATSKA **KONTROLA VOJNIH SNAGA** I ULOGA JAVNIH MEDIJA

Mr. sc. Smajil Oštraković



UKUPNA TRANZICIJA POSTKOMUNISTIČKIH DRUŠTAVA NEMI-novno podrazumijeva i redefinisane odnose države i njenih institucija naspram odbrambenih struktura, a posebno u odnosu na bezbjednosne i vojne strukture kao osnovne poluge zaštite države i njenih građana, što znači uspostavljanje takvih civilno-vojnih odnosa, koji će u neophodnim komunikacijskim formama imati unaprijed osmišljen koncept razvoja ovog značajnog društvenog područja. Narasta svijest **društva i vojnih snaga** o neophodnosti demokratske kontrole ovog, vrlo važnog i kompleksnog segmenta, posebno imajući u vidu različite pristupe i poimanja koncepta odbrane svake države s obzirom i na sve kontraverze bivšeg jugoslovenskog državnog prostora. Vrlo važan, ako ne i najvažniji pristup u tome jeste, **princip potpune slobode i neovisnosti medija u pristupu oružanim snagama** kao temi i predmetu svog interesovanja, te organizovanje sistema javnog vojnog komuniciranja kao integralnog dijela informacijsko-komunikacijskog sistema u društvu.

Šire tematiziranje ove, posebno važne oblasti, direktno je ovisno od razumijevanja potrebe i stepena razvoja ukupnih demokratskih odnosa u društvu, te odgovora na neke ključne oblasti iz područja komunikacije društva sa njegovom vojnom snagom. Stoga se čini vrlo važnim pokušati dati odgovor na nekoliko sljedećih pitanja:

Šta demokratska kontrola oružanih snaga znači za društvo u cjelini, ali i za same vojne snage, odnosno šta znači harmonizirati dva naizgled suprotna imperativa, **funkcional-**

nog, (tj. da društvo treba vojsku koja će ga zaštititi od eventualne vanjske ugroženosti i biti mu na usluzi u drugim oblicima pomoći) i **društvenog**, koji, ustvari, predstavlja ideološki ili vrijednosni aspekt ukupnog poimanja potrebe za postojanjem vojnih snaga?

Kako se praktično ostvaruje sam **proces kontrole vojnih snaga u društvu** u uslovima parlamentarne demokratije, je li to prosta podčinjenost izvršnoj vlasti i parlamentarnoj proceduri i koliko je ona izložena sudu javnosti, te neophodnost uključivanja vojske kao **aktivnog izvora informacija** kroz kanale javnog komuniciranja?

Koliko je, ustvari, sam proces **kontinuiran i kontroliran**, odnosno kolika je važnost imati stalni dotok **pravovremenih, aktualnih, istinitih i objektivnih informacija**, na osnovu kojih bi građani imali svoj uticaj na vojnu silu? Imajući u vidu da javni mediji žele da budu u funkciji ukupnih demokratskih promjena i da aktualne vlasti žele sinhronizirati sve značajne funkcije u društvu, nameće se zaključak da bi pri odgovoru na naprijed navedene dileme bilo važno analizirati pojedine opšte faktora u određenom društvu kao što su :

- Istorija /tradicija civilno-vojnih odnosa,
- Političke, ekonomske i socijalne prilike u zemlji i međunarodni položaj,
- Legislativa u oblasti odbrane,

Vojni profesionalizam i vojna kultura, koja bi omogućila da građani kroz institucije sistema mogu ostvarivati svoj uticaj na obim i sadržinu kontrole nad vlastitom vojnom snagom. Mogućnost harmonizacije posebnih **funkcionalnih** i općih **društvenih** imperativa, u okviru procesa demokratske kontrole vojnih snaga, isključivo ovisi o stepenu uzajamnog **razumijevanja** civilnog sektora i vojske te **otvorenosti** vojske kao izvora informacija.

PRIRODA DEMOKRATSKE KONTROLE VOJSKE

Potreba kontrole proizlazi iz činjenice da *vojku čine građani zemlje kojoj i pripadaju*, te kao

građani, imaju pravo, ali i obavezu vlastitog učešća u odbrani zemlje. Razlika je samo u tome što vojnici obavljaju specifičnu društvenu djelatnost, uniformisani su i njihove svakodnevne obaveze nisu svojstvene drugima. **Oni su, ustvari, građani** sa jednakim građanskim pravima kao i drugi. Razlika je u tome što bi oni morali posjedovati veće stručne, moralne i druge lične osobine koje su jako važne za uspješno obavljanje tog časnog posla, ali i za državu i njene građane.

Demokratskom kontrolom vojnici nisu stavljeni u neki poseban položaj "specijalne kontrole" zbog bliskosti sa oružjem, vojnom opremom, silom, nemirima i dr., nego isključivo zbog činjenice da društvo ima demokratski izabrane predstavnike, koji upravljaju, odnosno koji vrše nadzor i kontrolišu svaki od segmenata tog društva, pa tim i ovaj vrlo važan, "odbrambeni sektor". Zbog toga bi sami principi uspostavljanja demokratske kontrole trebalo da budu što preciznije definisani, dok bi oni koji kontrolišu, morali biti potpuno svjesni da su vojnici profesionalci, da daju doprinos društvu koji drugi nisu u stanju, te da bi time trebalo da imaju i drugačiju poziciju—ali zauzvrat vojnici moraju imati na umu da **nisu država u državi**.

Organizacija demokratske kontrole vojske u zemljama regiona je različita od zemlje do zemlje, što prije svega zavisi od historijskih uslova, društvenog uređenja, finansijskih i nekih drugih uslova. Vrlo je rijetko da neka od zemalja primjenjuje isti model demokratske kontrole nad vlastitim vojnim snagama.

U najvećem broju demokratskih zemalja predsjednik države je i vrhovni komandant oružanih snaga. Međutim, u nekim je moć upravljanja skoncentrisana u funkciji premijera, a u jednom malom broju zemalja vojskom upravlja i ministar odbrane. Očigledno, pristupi su vrlo različiti, iskustva su vrlo interesantna, što, prije svega, zavisi od ustavnog uređenja zemlje, uspostavljene legislative u ovoj oblasti i koordinacije

između različitih nivoa vlasti i odlučivanja.

SUŠTINA KONTROLE

Njena svrha je očuvanje osnovnih vrijednosti demokratskog društva, zaštita teritorije i građana, čime se postiže svrha cjelokupnog procesa nadzora i kontrole i daju osnovni principi za definisanje ključnih zadataka pri planiranju odbrane zemlje u cjelini.

Mehanizmima i procedurama, donesenim u demokratskom postupku, trebalo bi zaštititi društvo od najmanje dva tipa potencijalne opasnosti: *od političara koji imaju vojne ambicije*, odnosno od onih koji žele *koristiti vojsku za ostvarivanje političkih ciljeva*, te *od vojnih lica koja teže ka nekoj od političkih profilacija*.

Kontrola vojnih snaga je jedan od osnovnih principa demokratskog društva i zato je usvajanje dokumenta *Odbrambena politika* vrlo važno odnosno ključno za aktivno učesće građana, a to učesće je jedino moguće kroz funkciju **javnog mišljenja** jer je za bilo kakvu demokratsku kontrolu potrebno, prije svega, **informirano javno mnijenje** i to samo ako ima mogućnost uticaja na one koji donose odluke.¹

Ova norma pripada osnovnim vrijednostima, na kojima je zasnovan sistem odbrane u svim modernim demokratskim državama. Dakle, u hijerarhijskom smislu, jasno je definisano ko je kome podređen. Ovo je razumljiva posljedica višepartijskog političkog sistema—a to je da pripadnici vojnih snaga ne mogu biti kandidati na izborima za bilo koji nivo vlasti, odnosno oni su **departizirani i depolitizirani**. Na taj način se osigurava stabilnost, kontinuitet i općedržavni karakter odbrane, a vojne snage su **u funkciji cjelokupnog društva**, svih građana nacije i države.

Problem demokratske kontrole vojnih snaga je vrlo širok, i kompleksan. Zato

1 Javno mišljenje je smatrano glasom naroda, a glas naroda imao je sveti karakter u teoriji narodne suverenosti prema maksimi: Vox populi, vox Dei. (Citat, Č.S. Polit. sistemi, str.114)

se on postavlja kao dugoročan cilj, a suština je u činjenici da se u postkomunističkim zemljama u većoj mjeri javljaju protivrječnosti između, u biti **nedemokratske strukture vojske kao institucije i osnovnih postulatata u demokratiji**.

Zbog toga su vrlo dragocjena iskustva pojedinih evropskih zemalja, koja pokazuju da je odgovornost društva i vojske podjednaka, odnosno da je **demokratska kontrola, u stvari, potrebna vojsci**, koja je organizirana i ima legalitet da upotrijebi silu u ime države. Pri tome, vojne snage u potpunosti moraju imati uspostavljenu liniju odgovornosti zapovijedanja na državnom nivou /predsjednik ili vlada/ koji imaju punu političku odgovornost za odluke koje donose u ime građana, a koje su u vezi sa upotrebom oružane snage u zemlji—i **države koja, ustvari, mora osigurati da vojska ne ugrožava osnovne slobode svakom građaninu kojeg mora štititi**.

Vojska je **institucija političke zajednice** je specifičnom ulogom, zakonom definisanim obavezama, te zbog toga, kao instrument političke zajednice, mora biti funkcionalno izolirana: ne smije **“izaći iz vojske u društvo”** i uvesti nasilje u funkcioniranje političke zajednice, odnosno ona je dio društva koji će kroz nadležne institucije ostvarivati potrebna socijalna i sva druga statusna prava u skladu sa njenim potrebama i mogućnostima društvene zajednice.²

U takvoj **vrsti komunikacije**, civilne strukture društva će razumjeti potrebe vojnih snaga, a vojne snage će omogućiti civilnom društvu ostvarivanje svih njegovih funkcija. Najvažniji zadatak i za jedne i druge jeste obezbjeđivanje ambijenta, te resursa za potpunu nacionalnu sigurnost, odnosno i afirmisanje vojske u društvu

Kao zaključak o samoj suštini demokratske kontrole vojnih snaga mogao bi biti odgovor na pitanje: **“Ko čuva čuvare?”**. Ovo staro pitanje je još u svijetu klasičnog

2 Časopis za pitanja sigurnosti odbrane demokratskog društva br.4 i 5., izd. FMO Sarajevo 2000.god.

Rima postavio Juvenal³. Demokratija uvijek implicitno pretpostavlja neograničenu premoć civila nad vojnim snagama, dok stubove demokratske kontrole čine: civilna komanda i parlamentarna kontrola. Sve što je izvan ovog okvira smatra se djelimično demokratskim.

MODELI ORGANIZOVANJA KONTROLE U NEKIM DEMOKRATSKIM ZEMLJAMA

Prema Ustavu **Mađarske**, u ovoj zemlji je uspostavljena parlamentarna demokratija, u kojoj je vlada odgovorna parlamentu za organizaciju njene odbrane. Parlament ima primarnu ulogu u definisanju prioriteta odbrambene politike, a predsjednik ima ulogu vrhovnog komandanta. Vojne snage su direktno odgovorne ministarstvu odbrane, koje ima administrativnu odgovornost i izvršava odbrambenu politiku, koju vlada definiše, a parlament potvrđi. Zanimljivo je da dokument *Osnovni principi nacionalne odbrane R. Mađarske* daje ovlasti vladi, da u slučaju opasnosti provede parcijalnu mobilizaciju, obavještavajući parlament i predsjednika o tome (interesantno, zbog toga što bi vlada eventualno mogla prekoračiti ovlaštenja). Usvajanje ovog dokumenta bilo bi nužno kao pretpostavka za uspostavljanje "civilne kontrole nad vojskom". Izvršene su podjele odgovornosti između parlamenta, vlade i predsjednika.

Švicarski parlament razmatra sva ključna pitanja iz oblasti odbrane, koja u vidu prijedloga dolaze od vlade. Struktura vojske, kao i osnovni zadaci, su određeni zakonima o vojsci na nivou Federacije, koji obavezno prolaze rigoroznu proceduru oba doma državnog parlamenta (može se uporediti sa Domom i Senatom američkog kongresa).

U slučaju da se javnost protivi, nekoj odluci koja se tiče upotrebe ili izdvajanja za vojsku, može se provesti referendum za koji

treba prethodno prikupiti 50.000 potpisa građana. Izvršna vlast je obavezna organizovati izjašnjavanje građana putem referenduma. Pitanje budžeta za vojsku (proračuna) je u isključivoj nadležnosti parlamenta, izuzev odluke o nabavci naoružanja, za koju se također može raspisati referendum građana.⁴

Oba doma državnog parlamenta Švicarske imaju povjerenstva za odbranu i sigurnosnu politiku, sa zadatkom da stručno i kompetentno pripremaju sva pitanja i rješavaju probleme iz ove oblasti. Po potrebi, u radu ovih povjerenstava učestvuju i drugi stručnjaci (iz sastava oružanih snaga i komandnog sastava), koji iznose argumente i tako pokušavaju uvjeriti političare u ispravnost svojih zahtjeva za nabavku značajne opreme za vojsku.

Posebne jedinice unutar oružanih snaga su "jedinice za pomoć civilnim vlastima u vanrednim situacijama i u slučaju katastrofe" i "jedinice za operacije očuvanja mira pri UN-u i OSCE-u".

Na osnovu spomenute prakse u većini evropskih zemalja, evidentno je da su način organiziranja civilno vojnih odnosa kao i komanda i kontrola nad vojnim snagama u principu zajedničke za većinu zemalja. Vojne snage su pod potpunom kontrolom i nadzorom civilnih vlasti. Vlada je putem ministarstva, te na osnovu odluka parlamenta države odgovorna za organizaciju i aktivnosti svojih

4 U slučaju negativnog rezultata referenduma o nabavci naoružanja, sve pripremljene odluke u vojsci se koriguju u vezi sa rezultatima. Pozitivni rezultati će povećati političku legitimnost i cjelokupno postojanje oružanih snaga Švicarske i njihove aktivnosti u zemlji (narod je 1993. godine odbio nabavku F4-18 aviona). Svaka operacija švicarskih vojnika koja traje duže od tri nedjelje (i broji više od 100 vojnika) mora biti odobrena od strane parlamenta. Pored povjerenstva za odbranu i sigurnosnu politiku, parlament imenuje glavnog revizora i šefa neovisne revizijske komisije, koji je bio ovlašten da sprovodi vanjske revizije u svim organizacijama kao i u sektoru sigurnosti. Odgovaraju parlamentu i podnose mu izvještaj o zakonskom trošenju finansijskih sredstava. (Peter Arbez, Winterthur, *Odrazi demokratskog orakovanja i nadzor oružanih snaga*, Sarajevo, 29.-30. januar 1999. godine).

3 *Sed quis custodiet ipsos custodies*, Juvenal, *Omnia Romae*, VI, 347.

vojnih snaga .

Vojne snage služe državi i njenim građanima i nemaju nikakvu političku ulogu. **Generali dobivaju naređenja od demokratski izabраних dužnosnika.**

PROCES TRANSFORMACIJE VOJNIH SNAGA U BIH

Predsjedništvo BiH je odbrambenu politiku BiH definisalo kroz svoj dokument koji nosi naziv "Odbrambena politika BiH" i sastavni je dio ukupne sigurnosne politike države, zasnovana je na Dejtonskom mirovnom sporazumu i u potpunosti je afirmativna za državu koja se kreće ka regionalnim i euroatlantskim integracijama. Ključni ciljevi postavljeni ovim dokumentima su sljedeći:

- Zastita suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine,
- Učvršćivanje i razvijanje sigurnog, trajnog i samoodrživog mira i unutarnje stabilnosti,
- Tranzicija cjelokupnog društva u BiH u pravcu izgradnje modernog demokratskog društva, zasnovanog na vladavini prava, tržišnoj ekonomiji, ekonomskom i ukupnom prosperitetu. Demokratizacija BiH moguća je i ostvariva kroz prihvatanje i primjenu demokratskih standarda i tradicija savremenog svijeta, kao i osposobljavanjem i efikasnim funkcionisanjem institucija vlasti,
- Unapređenje saradnje i odnosa sa zemljama regiona i Jugoistočne Evrope, a posebno sa susjednim zemljama,
- Civilno komandovanje, nadzor i kontrola nad oružanim snagama Bosne i Hercegovine i najviši mogući stepen transparentnosti u odbrambenim poslovima, u skladu sa standardima razvijenih demokratskih zemalja,
- Promoviranje aktivne uloge Bosne i Hercegovine u međunarodnim organizacijama, čiji je član, kao i uključivanje u regionalne, evropske i evroatlanske političke, ekonomske, vojne i druge integracione procese, naročito u Evropsku

uniju, *Partnerstvo za mir*, a kada se stvore unutarnji i vanjski uvjeti i NATO.

Ovako postavljeni ciljevi usmjerili su transformaciju vojnih snaga u Bosni i Hercegovini u pravcu **uspostavljanja** vojnih snaga odgovarajuće veličine, vodeći računa o ekonomskim mogućnostima, odnosno vojnu silu koja će omogućiti Bosni i Hercegovini da učestvuje u međunarodnim asocijacijama, kao i operacijama podrške mira kao i **uspostavu** civilne kontrole nad vojnim snagama Bosne i Hercegovine i stavljanje u funkciju nadzora određenog broja parlamentarnih i koordinativnih tijela sa državnog nivoa. Naravno, ovi ciljevi su utemeljeni u Ustavu Bosne i Hercegovine, Dejtonskom mirovnom sporazumu i dokumentu o Odbrambenoj politici Bosne i Hercegovine, koji je stupio na snagu u maju 2001. godine.

Transformacija vojnih snaga je dovedena u vezu sa potrebama i zahtjevima budućnosti Bosne i Hercegovine kao države i to za tri osnovne namjene:

- Zastita suvereniteta i teritorijalnog integriteta Bosne i Hercegovine, u skladu sa normama međunarodnog ratnog prava, Ustavom Bosne i Hercegovine, ustavima entiteta, na temeljima pune ravnopravnosti tri konstitutivna naroda,
- Doprinos međunarodnim misijama podrške mira,
- Pomoć civilnim vlastima u hitnim slučajevima (prirodne katastrofe nesreće i druge pojave).

U stvarnosti se pokazalo da je transformacija vojnih snaga u Bosni i Hercegovini pod presudnim utjecajem Međunarodne zajednice koja svojim autoritetom nameću modele i diktira tempo. Međunarodne organizacije (OSCE) dizajniraju model finansijskih potreba budžetiranja vojske, utvrđivanja i preciziranja planova kao ključnog instrumenta civilne kontrole vojske.

Mandat OSCE-a uspostavljen je Općim okvirnim sporazumom za mir, koji je postignut u Dejtonu krajem 1995. godine, kako bi se zaustavio rat. Od početka svojih aktiv-

nosti, jedna je od ključnih organizacija koje djeluju u BiH i odgovorna je za pružanje pomoći u procesu tranzicije. Jedan od osnovnih ciljeva rada OSCE-ovog Odjela za sigurnosnu saradnju jeste stvaranje uvjeta u kojima vojne snage neće predstavljati sredstvo za rješavanje unutrašnjih sukoba. Misija OSCE-a, također, pruža pomoć BiH u ispunjavanju obaveza u vojno-političkom smislu, kao što su otvorenost i javnost vojnih pitanja, te demokratska kontrola nad vojnim snagama.

U okviru radne grupe za budžet međunarodna zajednica je, uz posredovanje OSCE-a, podržala vojne snage savjetom da ustanove osnovicu od 2% bruto društvenog proizvoda za troškove odbrane. Ovim će se doprinijeti ukupnoj stabilizaciji na planu ekonomskog oporavka, a vojne snage će biti u skladu sa ekonomskim mogućnostima.

VOJNIK KAO DIO GRAĐANSKOG DRUŠTVA

Biti vojnik znači biti sluga društva, pružiti mu ono što ono ne može samo sebi – **sigurnost**. Pored toga, neophodno je imati jedinstven pristup vojničkom pozivu kako bi društvo, ali i vojska imali podjednake poglede i procjene kod rješavanja pitanja kojih se javljaju tokom obavljanja vojničke profesionalne dužnosti. Zadatak vojne organizacije je da stvori dovoljno kompetentnosti unutar vlastite organizacije o tome šta znači biti oficir (vojnik).

Osnovni postulati svakog vojnika, koji iz toga izvlači vlastitu viziju i ličnu motivaciju po Dom Snideru su slijedeći: Profesionalni vojnici uvijek obavljaju svoju dužnost podređujući svoje lične interese profesionalnim, vojnik ima obavezu prema društvu kojem služi (moralna obaveza) koja je predstavljena u dobijanju čina i izvršavanju vojne službe.

Na osnovu svog vojnog iskustva, oni postavljaju standarde profesije, primjenjuju ih, u okviru svog profesionalnog okvira i usavršavaju te standarde, zato su obave-

zni da se u svojoj karijeri neprestano obučavaju. Motivacija oficira u odnosu na odbranu društva je časna te ona na ovaj način stečena, dovodi do sve većeg ličnog uspjeha i održava oficira na najvećem mogućem nivou profesionalizma.

Zbog moralnih obaveza, oficiri naglašavaju važnost grupe prije nego važnost individue. Vojna etika je kooperativna i kohezi-ona po svome duhu, nagrade su po zaslugi, a ne po unaprijed određenim položajima. Vrline, integritet i iskrenost oficira se u doba mira reflektuju u konstantnim činovima moralne hrabrosti. Vojnik je podvrgnut vjernosti ideja izraženih u ustavu, to su osobe sa karakterom, ljubaznošću, civiliziranosti, a svoju duhovnu, psihičku i mentalnu spremnost stalno održavaju u skladu sa zahtjevima profesije.

Vojnici treba da imaju na umu osnovni postulat, a to je da su podvrgnuti civilnom autoritetu i ne uključuju se u politiku izvan njihovog osnovnog prava slobodnog izražavanja kao građani na izborima.⁵

Iz naprijed iznesenog pristupa vidi se da oficirstvo, kao najveću moralnu obavezu ima **odbranu društva i interese građana**. Ova moralna obaveza da “služi”, uvijek dolazi prije vlastite dobrobiti, zasnovana je na zakonu, ustavu i propisanim standardima.

VOJNE SNAGE U SADRŽAJIMA JAVNIH MEDIJA BIH

Dosadašnja teorijska razmatranja i neka iskustva susjednih zemalja pokazala su punu opravdanost izgradnje što kvalitetnijih civilno-vojnih odnosa u BiH. Veća mogućnost javnosti da preko predstavnika u parlamentarnim organima, neposredno kroz nevladine organizacije i kao subjekti javnog mnijenja, ima uticaja na usavršavanje ovih odnosa u direktnoj je ovisnosti od tematizacije vojske u masovnim medijima. Značajnije prisustvo vojske kao teme u masovnim medi-

5 Šire, profesor Don Snider, *Vojni profesionalizam, vojna etika i oficirstvo u 21. stoljeću*, Vojna akademija SAD, West Point, New York 10 9 66 (jd7831@ exmail.usma.edu.)

jima omogućava bolji uvid u misiju i svakodnevne aktivnosti vojske, što će, naravno, uticati na kvalifikovanje javne sudove o toj temi. U namjeri da podstaknemo ovu korelaciju odnosa, daljnje istraživanje je usmjereno na monitoring vrlo značajnih i uticajnih medija u BiH i to u 3 printana i 3 elektronska, sa 185 uzoraka i sa sljedećim posmatranim elementima vrednovanja vijesti:

:* Prikaz uzoraka (printani 118, elektronski 67),

* Pozicija – hijerarhizacija vijesti po vrstama medija,

* Vrsta medijske prezentacije – žanr,

* Vrijednost vijesti – poruka koja se šalje čitaocu ili slušaocu,

* Izvori informacija (identifikovani ili neidentifikovani),

* Teme koje dominiraju,

* Faktografska osnovanost (kvantifikacija stanja),

* Citiranje (ponajviše odslikava stvarni društveni položaj vojnih snaga),

* Intencija komunikacijskih izvora.

Analizom svih prezentiranih podataka provedenog monitoringa i analizom velikog broja faktora koji objašnjavaju trenutnu poziciju vojske u društvu izvlači se sljedeći zaključak: *vojne snage kao tema u ukupnoj društvenoj strukturi ne učestvuju u značajnoj mjeri u ovim odabranim printanim i elektronskim medijima, odnosno može se zaključiti da one nisu bile predmetom tematizacije*. Prisutne su značajne razlike, u broju ukupno tretiranih tema iz oblasti odbrane pa i sigurnosti u cjelini između medija u Federaciji BiH i Republici Srpskoj,

ZAKLJUČAK

1. Ne postoji jedinstven model demokratske kontrole vojske, svaka je zemlja razvila svoj sistem u skladu sa vlastitim potrebama, zahtjevima i okolnostima, odnosno svaka zemlja o tome donosi svoju odluku.

2. Vojska se po mnogim svojim obilježjima razlikuje od ostalih institucija političke zajednice. Njeni pripadnici su uniformi-

sani, školovani su i uvježbavani po posebnim programima, imaju dio vrijednosti i normi, koje ne samo da ne dijele s ostalim pripadnicima zajednice, nego su im i suprotni (npr. beskompromisnost nasilja umjesto konsenza). Veliki dio njihovih obaveza odvija se izolovano i zaštićen je tajnom, vojnici rukuju sredstvima kojima niko drugi ne raspolaže, a namijenjena su za ubijanje i razaranje, ne treba zaboraviti da je krajnja svrha vojske njena upotreba u ratu, u kojem se nastoji neutralizirati ili uništiti što više ljudi i materijalnih sredstava, često bez bilo kakvih pravnih ili moralnih normi.

3. Da bi društvo moglo kontrolisati svoju vojsku i donositi odluke, te na taj način osiguravati autoritet vrhovne civilne komande, potrebne su mu objektivne, relevantne i vjerodostojne informacije, koje su u stanju pružiti samo slobodni javni mediji.

4. Da bi se demokratska kontrola vojske, ostvarivala kao *kontinuiran i kontroliran* društveni proces, kroz koji će građani ostvarivati odlučujući uticaj na vojnu strukturu, nužno je obezbijediti stalni dotok kvalitetnih (aktuelnih, istinitih, objektivnih, preciznih i relevantnih) informacija. Javni mediji moraju imati isključivo pravo i slobodu odabira (selekcije), aktualiziranja i interpretacije tema i činjenica vezanih za vojsku,. Tek pod tim uslovima, društvo se može osloniti na informacije o vojsci koje se emituju na javnim medijima, a koje su u funkciji ostvarivanja demokratske kontrole

5. Osnov za uspostavljanje komunikacijskog odnosa između vojske, institucija društva i građana jesu: izgradnja komunikacijskih strategija i planova, sloboda štampe, pristup podacima i donosiocima odluka, održavanje neophodne tajnosti i javno informisanje.

6. Osnovi preduslov za demokratsku kontrolu vojnih snaga je informisano javno mnijenje koje ima potpuni uticaj na one koji donose važne odluke u vezi sa vojnim snagama jer je to jedan od glavnih principa demokratskog društva.

7. Istraživanje pokazuje da se oružane

snage ispoljavaju kao aktivni organizovani izvor informacija, pokušavajući uticati na sliku koju o njima stvaraju javni mediji, dok javni mediji ne pokazuju interesovanje za vojsku kao izvor informacija i kao područje tematizacije, kako bi u što većoj mjeri bila u funkciji demokratizacije društva. Mediji prate aktivnosti u kojima događaji (procesi) o vojnim snagama ispunjavaju kriterije “medijskog događaja” i mjeri u kojoj se one same ispoljavaju kao organizovani i aktivni izvor informacija.

8. Vojska je kao tema javnog diskursa malo prisutna u društvu, dominiraju afere, pojedine aktivnosti institucija odbrane, godišnjice i jubileji, veći dio objavljenih tekstova (2/3) je bez kvantifikacije, odnosno potpunog razumijevanja date situacije u kojoj se nalazi vojska kao institucija u društvu. Citiraju se predstavnici međunarodnih organizacija i predstavnici civilnih struktura vlasti (78 %), dok se predstavnici vojske citiraju sa 8 %.

9. Postoji značajna razlika u zastupljenosti vojske u printanim i elektronskim medijima. U ukupnom broju objavljenih tekstova u printanim medijima, vojska je dnevno prisutna sa 0,98 % (*Dnevni Avaz* 1,4 %, *Oslobođenje* 1,16 %, *Glas Srpski* 0,76 %), a u elektronskim medijima kao tema sa 0,74 %, što pokazuje da vojska nije predmet tematizacije i da u značajnoj mjeri ne učestvuje u sadržaju printanih medija.

10. Saopćenja i reagovanja–demantiji su najviše zastupljene vrste informacija u medijima, one su informativnog karaktera i imaju za cilj obavještanje o događaju. Reagovanja se odnose na stavove međunarodnih organizacija na pojedine događaje o vojsci ili su to komentari. Saopćenja su najzastupljenija vrsta informacija, uglavnom se odnose na protokolarne susrete na nivou vojske ili Ministarstva odbrane i godišnjice i jubileje jedinica (9%), a svega 0,54% tema se odnosi na obuku, uključujući probleme i uspjehe u toku izvođenja iste.

11. Vojska ne djeluje proaktivno, otvo-

reno i nema samoinicijativnosti u iznošenju informacija koje su interesantne javnosti, a od značaja su za društvo. Ovako djelovanje doprinosi da mediji reaguju samo na neočekivane i neplanirane događaje. Reaktivno djelovanje indicira namjeru prikrivanja događaja i dovodi u pitanje vjerodostojnost vojske i realnost dobijenih informacija za društvo.

12. Odsutan je fokus na težišna pitanja vojske kao što su: standardi i kvalitet obučavanja, realizacija finansijskog plana (rezultati i problemi), statusna pitanja vojnih lica, materijalno-tehnička opremljenost.

13. Ne postoji profesionalan odnos između vojske i medija, koji je utemeljen na međusobnom povjerenju u izvršavanju obaveza informisanja javnosti. Procedure za dobivanje informacija su kruto postavljene, tako da događaji gube aktuelnost i zanimljivost i proglašavaju se bespotrebno “tabu temom”. Postoji mnogo pitanja u vojsci koja ne sadrže takve podatke koji bi u sadašnjem vremenu predstavljali vojnu tajnu i koja bi po svom sadržaju obavezno mogla biti poznata javnosti.

14. Vojska je prisutna u aktivnostima koje su korisne za društvenu zajednicu; aktivnostima humanitarnog i ekološkog značaja i zaključuje se da postići razumijevanje društva za mnogobrojne probleme sa kojima se suočava.

15. Učešće tema iz vojske na javnim medijima nije dovoljno, dok za medije ove teme nisu relevantne. Mediji se još uvijek ne potvrđuju kao relevantan kanal civilne kontrole vojske. To je posljedica nedovoljnog stručnog oblikovanja vojske kao izvora informacija, ali i neriješenih problema koji postoje u medijima.